

VOLBRIÕHTU TÄHISTAMINE TARTUS

Tiina Konsen

Kirjeldus

Volbriõhtu tähistamine on Tartu üliõpilaskonnale üks tähtsamaid iga-aastasi traditioone, see on ülikoolideüleene ettevõtmine. Ettevalmistusi volbriõhtu tähistamiseks hakatakse tegema varakult, moodustatakse korraldustoimkonnad. Volbriõhtu pidustused algavad korporatsioonides ja üliõpilasseltsides juba 30. aprilli päeval, kui saabuma hakkavad mujal elavad ja tegutsevad ühingukaaslased. Tartusse tulevad volbriõhtu pidustustele külla ka teistes linnades tegutsevad üliõpilasorganisatsioonid – nii need, kes kunagi on Tartus asutatud ja taasasutatud juba mujal (nt Lembela), kui ka need, kes on asutatud ja taasasutatud Tallinnas. Linnarahvas kohtub pidulistega esimest korda õhtupoolikul, kui kesklinna tänavatel on liikumas ja Vanemuise tänava ümbruses on kogunemas igas vanuses värviteklite ja värvilintidega rahvast.

Kella viie paiku hakkab Vanemuise teatri väikese maja juurest linna poole liikuma rongkäik. Eesti taasiseseisvumise algaastail tekkinud kombe kohaselt järjestuvad korporatsioonid ja seltsid rongkäigus asutamisaastate järgi – vanemad on eespool, nooremad tagapool. 1926. aastast alates osalevad rongkäigus ka nn metsikud, organiseerumata üliõpilased. (Algusaastail said nad kutsed organiseerunud üliõpilastelt.) Atraktiivne, värviteklite ja -lintide, lippude, rapiiride ja mõnikord ka tõrvikutega, rongkäik liigub aastakümnete pikkuse tava kohaselt Vanemuise mäest alla raekoja platsile. Linnarahvas tervitab möödujaid hõisetega või liigub rongkäiguga kaasa.

Raekoja treppidel ootab rongkäiku Tartu raad. Toimuvad vastastikkused sõnavõttud ja tervitused ning rituaalne õllejoomine. Üliõpilaste hümnist „Gaudeamusest“ lauldakse salm „Vivat et respublica“. Linnpea annab sümboolselt võimu linnas üheks ööks üliõpilastele üle. Selle võtab vastu ja lubab tudengite nimel väarikalt hoida üks meeskorporatsioon või meesüliõpilaste selts, kes Eesti Korporatsioonide Liidu otsusega on rotatsiooni korras valitud rongkäiku juhtima. Peale Raekoja platsil oleva purskkaevu keskel oleva skulptuuri „Suudlevad tudengid“ valmimist (1998) panevad korp! Filiae Patriae liikmed laulu „Üks väike rõõmulauluke“ saatel pronksneiule pähe lillepärja.

Raekoja eest liigutakse ülikooli peahoone ette, kus tudengeid ootab ülikooli rektor. Taas toimuvad sõnavõttud ja tervitused ning rituaalne õllejoomine päädib „Gaudeamusest“ „Vivat academia“ laulmisega. Seejärel rongkäik lahkneb. Osa korporatsioone läheb konventidesse või nende jaoks olulistesse kohtadesse, osa seltse ja korporatsioone aga liigub koos Eesti Üliõpilaste Seltsiga Toomemäele K. E von Baeri ausamba juurde. Seal pestakse Baeri pead vahuveiniga ja seotakse talle kaela lips. Osa Baeri juures osalenutest suundub koos Eesti Naisüliõpilaste Seltsiga edasi K. J. Petersoni kuju juurde, kus kokkutulnud teevad ühispilte.

Üldiselt toimuvad korporatsioonides ja üliõpilasseltsides peale rongkäiku kuni keskööni üritused oma liikmeskonnale. Ühendustel on välja kujunenud erinevad traditsioonid. Näiteks frater esticused kogunevad Vanemuise parki tamme juurde, mille nende nende organisatsiooni liikmed sinna korporatsiooni algusaastatel istutasid. Toimub rituaalne tamme kastmine, lauldakse „Noorus on ilus aeg“. Võõrustatakse külla sõitnud välismaiseid üliõpilasorganisatsioone (Lätist, Poolast, Soomest jm). Eesti Naisüliõpilaste Seltsil on tavaks teha üldhariv ettekanne koos kultuurilist meelelahutust pakkuva teemaõhtu või stiilipeoga. Korp! Rotalia, mis enne II maailmasõda oli suurim Eesti korporatsioon ja omas osakondi Tallinnas ja Varssavis, korraldab viimastel aastatel rebasteatrit koos teiste üliõpilasorganisatsioonidega. Rotalused teevad sageli ka volbrilõket. Korp! Amicitia on aastaid võõrustanud Tallinnas asuva korp! Tehnola liikmeid. Amicad valmistavad volbrilõhtuks ette laulu-, mängu- või tantsukava ja kannavad sellel õhtul saabuva kevade auks valgeid (heledaid) kleite. Korp! Lembela, mis taasasutati juba Tallinnas, kohtub ühisel õhtusöögil Tartus elavate ühingukaastega ja liitub siis mõne siinse korporatsiooniga. Lembelensad valmistavad igaks volbriks ette ka uue laulukava, millega nad rõõmustavad vastuvõtvat Tartu organisatsiooni.

Volbrilõhtu on ka üks neist tähtpäevadest, mil toimub nn värvide andmine. See on rituaalne lihtliikmete vastuvõtmine tegevliikmeteks, kus värskete tegevliikmete saab endale värvitekli ja -lindi. Volbrirongkäigus ja teistel avalikel üritustel eristuvad organisatsiooni üksteisest just väliste märkide – värviteklite ja -lintide – järgi.

Keskööl avatakse mitmete korporatsioonide ja seltside ukсед, et üliõpilasorganisatsioonid saaksid vastastikku üksteist külastada. Naiskorporatsioonid peavad viisakaks saada meeskorporantidelt eelnevalt küllakutseid. Mõned konvendihooned ja seltside ruumid on avatud ka nn metsikutele, organiseerumata tudengitele. Üksikud on avatud ka linnarahvale. Korrektses rõivastuses saabunud võõra võtab keegi värvikandjatest selleks ööks oma vastutusele.

Mängulisemat tegevust on volbrilõhtul rohkem meesüliõpilaste organisatsioonides, toimub nn trofeede võtmine. Valvas tuleb olla korporatsiooni või seltsi rekvisiitidega, et külalistelt poleks vaja välja lunastada oma organisatsiooni teklit, rapiiri, sarve, õllekannu, vms. Lippu ja vappi valvatakse hoolikalt.

Volbrilõhtu pidustused kestavad mõnest tunnist kuni hommikuni. Päikesetõusul laulavad amicad näiteks „Rahvahulgad, tuge kokku, Emajõe kaldale!“ Volberdamise lõpetamiseks korraldavad mõned organisatsioonid pannkoogi- ja supihommikuid, teevad paadisõite Emajõe laulavad ühiselamute akende all. Külastatakse ka eakaid ühingukaaslasid, kes pidustustel enam ei osale, või lahkunud liikmete kalmusid. Populaarsed on rotaluste volbrilõhtu valli-wokid – korp! Rotalia keskpäevased aiapeod, kus konvendi siseõue vallidel võetakse istet ja kostitatakse aatekaaslasid wokirooga.

Ajalooline taust

Volbriöö tähistamise kombestik oli kesksegses Tartus analoogne teiste Euroopa linnade tavadega, kus kevad lõplikku võitu talve üle tähistati kellade helistamise, laulude, tantsude ja rongkäikude, maikrahvide ja krahvinnade valimistega. Hooned kaunistati roheliste okste ja kevadlilledega. Aja jooksul algne tõrjemaagia kadus, asemele tulid lõbustustega noortepeod volbritule ääres. Maarahvale olid volbripidutused eelkõige märgiks saabuvast kaunviljade külvamise ajast, sest olulisemaks peeti jüripäeva (jüritule) kombestikku.

Kuni 19. sajandini oli Tartu elanikkond valdavalt saksakeelne. Saksa kultuuriruumist kandus siia mitmeid tavasid, ka volbrõhtuga seonduv. Selles traditsioonis on kihistusi muinasgermaanlaste suve alguse pidustustest, mis seotud tuletegemise, nõiduse, tõrjemaagia ja külviaja saabumisega, tarkade ja nõidade Walpurgi öö kogunemistest ning katoliiklikuks pühakuks kuulutatud Heidenheimi abtissi Walburgaga tegudest.

Aegade jooksul on volbriõhtu tähistamise traditsioonid Tartus muutunud. Mõtte edasikandjad on olnud peamiselt baltisaksa noored, kes moodustasid üliõpilaskonna enamuse 1802. aastal taasavatud Tartu Ülikoolis. (Tartu Ülikool oli ainsaks saksakeelseks ülikooliks Vene Impeeriumis.) Sellest tulenevalt oli Tartus ka kõige rohkem baltisaksa korporatsioone, kelle tegevus andis tooni linna avalikus elus. Algselt moodustusid ühendused kodukoha järgi (Curonia, Finnonia, Estonia, Dorpati Livonia, Fraternitas Rigensis jne), kuid 19. sajandi teisel poolel muutusid nad Saksamaa korporatsioonidega sarnasemateks. (Esimesteks üliõpilaste korporatsioonideks peetakse Saksamaal tekkinud „Guestphaliat“ (1789, Halle) ja „Onoldiat“ (1798, Erlangen).)

Pidutsemist ja tuletegemist väärtustasid seega eelkõige baltisaksa korporatsioonidesse kuuluvad noored, kes lisaks vennastepidudele korraldasid ka kommersse ja balle. Volbriõhtuks koguneti Toomkiriku varemete juurde tekkinud kruusaaugu nõlvadele, kus tehti tuld, lauldi ja napsitati. Keskööl kõlas üle Tartu „Der Mai ist gekommen“.

Tartu agulite ja ümbruskonna elanikud tähistasid volbrit tagasihoidlikumalt. Varasem jüritule tegemise kombestik sulandus aegade jooksul volbriõhtu traditsiooniga kokku. Jüripäeval palgatud sulased ja tüdrukud tutvusid volbritule ääres pidutsedes. Üliõpilastele tube üürivatele aiamaa omanikele andis volbripäev märku herneste, ubade ja läätsede külviaja saabumisest.

Tsaariajal oli mitmeid perioode, mil tudengite rongkäigud ja pidustused linnas olid keelatud. Siis sõideti troskadega võidu kihutades linnaäärsetesse kõrtsidesse, kus lauldi ja manustati lauluõliks punšši, rummi ja veini. Praegused rituaalsed õllejoomised tekkisid alles 19. sajandi teisel poolel.

Esimestel ülikooli õppima asunud eestlastel oli võimalus kuuluda vaid baltisaksa korporatsioonidesse, kus aga emakeele ja oma rahva tavade järgimine oli raske. Ühelt poolt oli eesti üliõpilaste osalemine saksa korporatsioonides oluline seltskondliku lihvi mõttes, teisalt ähvrdas neid saksastumine.

19. sajandi teisel poolel kasvas ülikoolis õpiivate eestlaste arv, hoogsalt edenes rahvuslik ärkamine. Tekkisid eesti üliõpilasorganisatsioonid: seltsid, kelle tegevus oli suunatud eelkõige ühiskonna hüvanguks ja korporatsioonid, kelle tegevuse eesmärgiks oli eelkõige üksteise toetamine.

Esimene eesti üliõpilasorganisatsioon – Eesti Üliõpilaste Selts – asutati 1870. aastal (ülikoolis registreeriti 1883. aastal). Seltsi eesmärgiks sai liikmete harimine ja kultuurielu korraldamine. Baltisaksa korporatsioonide vastasseis eestlaste korporatiivsele tegevusele aga püsis ja nii jäi ka volbriõhtu tähistamine nende privileegiks.

Esimestel Eesti rahvusülikooli aastatel, mil vaimustuti omariiklusest, tekkis mitmeid uusi mees- ja naisüliõpilaste korporatsioone ning seltse. Hakati kavandama uut, nn oma volbriöö tähistamise tseremooniat. See pidi lähtuma eesti muinasusundist ja toimuma Toomemäel kunagises hiies asuva ohvrikivi juures. Kivil oli kavas süüdata ohvrituli. Valgesse rõivastunud riitusel osalejad oleksid lauldes ümber tule liikunud. Ülikooli ametnike vaheliste lahkkelide tõttu jäi see plaan aga ellu viimata.

Tudengid pidasid oluliseks volbriõhtut tähistada, meeliköitvad volbrirongkäigud paelusid ja traditsioon püsis. Selle jätkamist pooldasid nii korporatsioonid kui üliõpilasseltsid. 1926. aastal kutsuti rongkäiku kaasa ka organiseerumata üliõpilased. Aasta hiljem sündis uus, tänaseni toimiv traditsioon, mil Eesti Naisüliõpilaste Selts tegi ettepaneku hakata volbriõhtul vastastikku külas käima.

1930. aastatel kujunesid välja praegustega sarnased volbriõhtu tähistamise tavad: kogunemine Vanemuise tänaval, rongkäik raekoja juurde ja „Vivat et respublica, et qui illum regit, vivat nostra civitas, maecenatum caritas, quene nos hic protegit!“ laulmine ning rongkäik ülikooli juurde ja „Vivat academia, vivat professores, vivat membrum quodlibet, vivat membra quaelibet, semper sint in flore!“ laulmine.

Sõjajärgsetel aastatel oli tavaks ülikooli eest raekoja platsile tagasi tulla ja tõrvikutest volbrilõke teha, tõrvikute kustumiseni laulda ja peale lõpukõnet ning hümnid laulmist konventides ja seltsides edasi pidutseda. Volbripäeva õhtul, 1. mail toimus üliõpilaste kevadpidu „Vanemuises“.

Nõukogude okupatsioon keelustas üliõpilasorganisatsioonid ja nende tegevuse, revireeris hooned ja varad. Tudengite vabatahtlik volbrirongkäik asendus kohustusliku 1. mai paraadiga, millest keeldumine võis lõppeda stipendiumist ilmajäämise või ülikoolist väljaviskamisega.

Paguluses olevad kaasvõitlejad volbriõhtut üldiselt ei tähistanud, eelistati kokku saada 24. veebruaril ja organisatsiooni tähtpäeval. Võõrsil on volbriõhtut tähistama hakatud alles hiljuti, näiteks Kanada eestlaskond tegi seda esimest korda alles ENÜS-i vilistlase Kaja Teimeti eestvedamisel 2011. aastal Toronto Tartu College'is. Samal ajal volberdasid Tartus 30 noort Toronto eestlast.

Nõukogude aastatel ei saanud Eestis elavad korporandid ja seltsiliikmed sanktsioonide hirmus volbriõhtut avalikult tähistada. Väiksemates seltskondades meenutati volbriõhtu tegemisi kodusõnades ja suvilates tuld tehes, nimetades seda kevadiseks prahipõletamiseks või maituleks ülemaailmse töörahva solidaarsuse päeva auks.

Taasiseseisvunud Eestis taastati vanad traditsioonid. Volbriõhtu tähistamine on endiselt üks olulisemaid üliõpilaskonna pidustusi, milleks Tartusse igal aastal kokku tullaakse. Taastatud tavadele on lisandunud uued, nagu näiteks aastast 1988 Baeri pea pesemine või aastast 1999 raekoja platsil suudlevale pronkstudengile lillepärja pähepanek.